

СЕКЦІЯ 8 ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336.71

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-1-41>**Варцаба В.І.***доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів і банківської справи
Ужгородського національного університету***Vartsaba Vira***Doctor of Science, Professor,
Head of the Department of Finance and Banking,
Uzhgorod National University*

МАКРОПРУДЕНЦІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯК НАПРЯМ АНТИКРИЗОВОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

MACROPRUDENTIAL REGULATION AS A DIRECTION OF ANTI-CRISIS POLICY OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті проведено дослідження інструментів макропруденційної політики центрального банку, що впроваджуються та використовуються в Україні. Подано характеристику інструментів макропруденційного регулювання, які згруповані за відповідними напрямками дії (інструменти капіталу, інструменти ліквідності та секторальні інструменти). Представлено низку проблем функціонування банківського сектору економіки України, таких як короткостроковість фондування банків, значний рівень доларизації банківського сектору, висока частка державного капіталу в банківському секторі, перетікання активів та операцій до небанківського сектору, висока концентрація кредитних ризиків, висока частка непрацюючих кредитів. У цьому контексті подано низку макропруденційних заходів щодо їх подолання. З'ясовано, що макропруденційна політика не здатна повністю усунути системні ризики, але може не допустити їх надмірного накопичення та знизити ймовірність їх реалізації.

Ключові слова: банківська система, центральний банк, монетарна політика, макропруденційне регулювання, коефіцієнти ліквідності, коефіцієнти капіталу.

АННОТАЦІЯ

В статье проведено исследование инструментов макропруденциальной политики центрального банка, которые внедряются и используются в Украине. Предоставлена характеристика инструментов макропруденциального регулирования, которые сгруппированы по соответствующим направлениям действия (инструменты капитала, инструменты ликвидности и секторальные инструменты). Представлен ряд проблем функционирования банковского сектора экономики Украины, таких как краткосрочность фондирования банков, значительный уровень долларизации банковского сектора, высокая доля государственного капитала в банковском секторе, перетекание активов и операций в небанковский сектор, высокая концентрация кредитных рисков, высокая доля неработающих кредитов. В этом контексте предоставлен ряд макропруденциальных мер по их преодолению. Выяснено, что макропруденциальная политика не способна полностью устранить системные риски, но может не допустить их чрезмерное накопление и снизить вероятность их реализации.

Ключевые слова: банковская система, центральный банк, монетарная политика, макропруденциальное регулирование, коэффициенты ликвидности, коэффициенты капитала.

ANNOTATION

In the article, there were explored the instruments of the central bank's macro prudential policy that are implemented and used in Ukraine. The development and implementation of macro prudential policy by the central bank of Ukraine are in the implementation phase. It was substantiated that the monetary policy of the National Bank of Ukraine in the system of macro prudential regulation should play a key role ensuring the stability of the monetary market and the banking system, as well as creating conditions and incentives for the development of the favorable economic environment, economic growth and employment. It was given the characteristic of macro prudential regulation instruments that were grouped according to their respective fields of activity, namely: the capital instruments, the liquidity instruments, and the sectoral instruments. At the same time, it was emphasized that regulators can create additional instruments if it is required by the current state of the financial sector. There were highlighted the problems of functioning of the banking sector of the Ukrainian economy, namely: short maturity of bank financing, significant level of dollarization of the banking sector, high share of state capital in the banking sector, flow of assets and operations to the non-banking financial sector, high concentration of credit risks, high proportion of non-performing loans. In this context, there were presented macro prudential measures to overcome these problems, such as introduction of a number of additional standards of liquidity and capital, additional risk weights for foreign currency assets, active monitoring of the implementation of state banks' development strategies, development of a micro and macro prudential oversight of the non-bank financial sector, monitoring the implementation of related credit reduction programs, etc. It was noticed that macro prudential police can not completely eliminate systemic risks but may not over-accumulate them and reduce the probability of their occurrence. In general, macro prudential police must take into account the national features of the financial system, so the selected instruments will be effective and will help achieve the objectives.

Key words: banking system, central bank, monetary policy, macro prudential regulation, liquidity ratios, capital ratios.

Постановка проблеми. Питання забезпечення стійкості банківської системи в процесі стратегічного управління національним господарством виявляється вирішальним, особливо в період

поширення кризових явищ та економічних шоків. Банківська система, будучи ефективним інструментом залучення фінансових ресурсів, покликана здійснювати процес розподілу акумульованого капіталу між різними секторами національного господарства, сприяючи цим активізації інвестиційної діяльності, економічному зростанню країни й підвищенню добробуту населення. Однак тільки стійка до внутрішніх та зовнішніх потрясінь банківська система здатна ефективно виконувати функцію посередництва в перерозподілі фінансів, забезпечуючи стрімке економічне зростання країни. Саме тому такий напрям антикризової політики держави як забезпечення стійкості банківської системи набуває особливої актуальності та потребує обґрунтованого науково-методичного підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Актуальність теми дослідження спонукає до обговорення вищезазначених проблем серед широкого кола вчених та практиків. Зокрема, питання забезпечення стабільності банківської системи держави шляхом застосування інструментів макропруденційного регулювання неодноразово піднімалися у працях таких зарубіжних та вітчизняних науковців, як О. Барановський, О. Вовчак, Ф. Девіс, Н. Кіотакі, В. Козюк, В. Коваленко, Х. Мінські, С. Міщенко, Д. Мур, С. Науменкова, Дж. Стігліц.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Нині в Україні розроблення та реалізація макропруденційної політики центрального банком перебувають на етапі впровадження. Також не вирішеним залишається питання визначення стратегічних пріоритетів реалізації стратегії макропруденційного регулювання. Крім того, особливої актуальності набуває здійснення такого нагляду задля забезпечення системної стабільності. Саме тому подальші напрацювання в цій сфері є пріоритетними, що визначає важливість дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження інструментів макропруденційної політики, що впроваджуються та використовуються в Україні, а також їх застосування в контексті вирішення проблем функціонування банківської системи України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківська система держави та її економіка характеризуються тісним зв'язком, адже досягнення високих показників функціонування економіки країни неможливе без ефективної та стабільної банківської сфери, і навпаки. Саме тому центральний банк є основним генератором ідей щодо розвитку банківського сектору, зокрема під час кризи. У цьому контексті вважаємо, що антикризова програма розвитку банківського бізнесу повинна:

– чітко формулювати цілі програми розвитку банківського сектору та шляхи їх досягнення, які мають бути адекватними тенденціям зміни зовнішнього й внутрішнього середовища банків;

– включати опис заходів коротко- та довгострокового характеру, які забезпечують здійснення антикризової програми;

– передбачати змістовні кількісні та якісні результати запропонованих заходів, можливі терміни їх досягнення;

– узгоджуватися з програмами та політикою розвитку держави й економіки, а також враховувати позиції та дії всіх гілок влади й політичних сил, а також інтереси вітчизняних суб'єктів господарювання та іноземних установ;

– забезпечувати комплексне розв'язання питань фінансового оздоровлення та відновлення банківських установ, конкретизуючи завдання в розрізі окремих груп банків;

– відповідати рекомендаціям міжнародних фінансових установ, зокрема Міжнародного валютного фонду та Базельського комітету, з питань банківського нагляду [3, с. 130].

В умовах тривалої кризи основним завданням регуляторів фінансового сектору має бути перехід від забезпечення фінансової стабільності до реалізації макропруденційної політики та макропруденційного регулювання, адже такий підхід дає змогу забезпечити контрциклічне регулювання й підтримку макроекономічної фінансової стабільності, тому логічним видається те, що функції розроблення реалізації такої політики повинні покладатися на центральні банки, що дасть їм змогу більш ефективно виконувати функції як антикризового управління, так і стимулювання економічного розвитку. За таких умов монетарна політика центрального банку в системі макропруденційного регулювання повинна відігравати ключову роль, забезпечуючи стабільність грошово-кредитного ринку та банківської системи, а також створюючи умови та стимули для розвитку господарської кон'юнктури, економічного зростання та зайнятості [2, с. 270].

Макропруденційна політика – це створення та застосування набору пруденційних інструментів для обмеження системних ризиків. Пруденційні інструменти є системою банківського нагляду, за якої головна увага органів нагляду зосереджується на регулярному проведенні оцінювання загального фінансового стану, результатів діяльності та якості керівництва [5]. Варто зауважити, що ефективність макропруденційної політики залежить від результативності взаємодії з мікропруденційною політикою, грошово-кредитною політикою, фіскальною політикою та іншими сферами впливу, функціонування яких передбачає забезпечення фінансової стабільності. Сучасні ринкові системи активно запроваджують інструменти макропруденційної політики, що дає їм змогу мінімізувати системні ризики, пов'язані зі структурними змінами в економіці. Зокрема, такі держави, як Великобританія, Чехія, Польща, країни ЄС, Сполучені Штати Америки, Китай, успішно адаптували окремі інструменти макропруденційної політики. Саме тому однією з пріоритетних функцій НБУ є сприяння фінансовій стабільності шля-

хом проведення системної макропруденційної політики [1].

Для вжиття заходів макропруденційної політики у 2015 році в Україні було створено Раду з фінансової стабільності. Її ключовими завданнями є виявлення та нівелювання ризиків для фінансової системи. Крім того, Рада координує взаємодію між НБУ та іншими регуляторами фінансового сектору для вжиття заходів макропруденційної політики.

Для реалізації макропруденційної політики розроблено набір інструментів, згрупований за відповідними напрямками дії (рис. 1).

Подана класифікація не є повною, адже регулятори можуть створювати нові додаткові інструменти, якщо цього вимагає поточний стан розвитку фінансового сектору. Крім того, вибір конкретного інструменту залежить від поточних та проміжних цілей, на які впливають стан економіки, платіжного балансу, фінансових ринків, обсяги міжнародних резервів, наявність зв'язку між інструментами грошово-кредитної політики та реальним сектором економіки, а також визначені пріоритетні цілі центрального банку. Крім вибору інструменту, центральний банк як регулятор визначає його величину та доповнює іншими для прискорення очікуваного результату, коригування отриманого або ж замінює на більш прийнятний.

Впровадження контрциклічного буфера капіталу має на меті встановлення вищих вимог до капіталу в період кредитної експансії з можливістю їхнього зниження вимог під час еконо-

мічного спаду. Запровадження цього інструменту підвищує стійкість банківської системи та обмежує експансивну фазу кредитного циклу. Критерієм встановлення чи деактивації контрциклічного буфера капіталу є розрив між темпами зростання кредитів та ВВП.

Буфер системної важливості впроваджується як додаткові вимоги до капіталу системно важливих банків. Запровадження цього інструменту підвищує здатність таких банків покривати втрати, що зменшує ймовірність кризових явищ та масштаб їх наслідків.

Буфер системного ризику передбачає формування додаткового запасу капіталу для зниження вразливості до довготермінових системних ризиків. Цей інструмент може вибірково застосовуватися до окремих груп банків.

Буфер консервації капіталу впроваджується задля створення запасу капіталу понад мінімальні обов'язкові вимоги за стабільного розвитку економіки задля покриття можливих збитків та недопущення порушення мінімальних вимог до достатності капіталу в майбутньому.

Коефіцієнт покриття ліквідністю розраховується як відношення суми наявних у банку ліквідних активів до чистих відпливів коштів, що очікуються протягом тридцяти днів у разі виникнення кризових явищ. Так, за умови підтримання значення коефіцієнта на рекомендованому рівні банки зберігатимуть достатній рівень ліквідності навіть під час кризового періоду.

Коефіцієнт чистого стабільного фінансування визначає мінімальну частку довгострокового

Рис. 1. Класифікація інструментів макропруденційного регулювання Національного банку України

Джерело: побудовано на основі джерела [4]

фондування залежно від ліквідності та залишкової строковості активів банку. Цей інструмент покликаний спонукати фінансові установи переорієнтуватися на довгострокові джерела формування ресурсного потенціалу.

Встановлення граничного співвідношення розміру кредиту та вартості забезпечення допомагає визначити максимальний розмір кредиту (насамперед, споживчого) залежно від вартості забезпечення. Дотримання цього показника банками дасть змогу запобігти надмірному зростанню кредитування.

Встановлення граничного співвідношення суми обслуговування боргу та доходу позичальника обмежує максимальну суму кредиту, який може отримати фізична особа, залежно від рівня її доходів. Така норма покликана більш жорстко контролювати процес кредитування та запобігати зростанню заборгованості за кредитами населенню.

Нарешті, НБУ може вимагати від банків частіше або детальніше розкривати певну інформацію. Цей інструмент збільшує поінформованість громадськості про діяльність банківських установ, підвищуючи якість оцінювання ризиків учасниками фінансового ринку [4].

Сьогодні НБУ вже використовує низку класичних макропруденційних інструментів та заходів, які можна прирівняти до них. Наступними роками планується запровадження ще кількох інструментів. Протягом цього часу НБУ адаптуватиме їх до українських умов, збиратиме необхідну інформацію, напрацьовуватиме моделі для оцінювання ефектів застосування інструментів. Зокрема, це пов'язане з тим, що сьогодні в Україні є низка ризиків тривалої дії, які вимагають від НБУ відстеження їхнього розвитку та регулювання.

У табл. 1 подано проблеми банківської системи України та шляхи їх вирішення із застосуванням інструментів макропруденційного регулювання.

Складність макропруденційної політики полягає в тому, що відповідні інструменти слід застосовувати тоді, коли ризики для фінансової системи є незначними. Проте в такі моменти уповноваженим особам може бракувати рішучості (так званий ефект небажання діяти), адже досить часто доцільність обмежень складно донести до учасників ринку та суспільства. Зрештою, слід зазначити, що макропруденційна політика не здатна повністю усунути системні ризики, але може не допустити їх надмірного накопичення та

Таблиця 1

Проблеми функціонування банківського сектору економіки України та макропруденційні заходи щодо їх вирішення

Проблема	Можливі дії НБУ	Ефект від застосування інструментів
Короткостроковість фондування банків	Запровадження нормативів LCR (коефіцієнт покриття ліквідністю) та NSFR (коефіцієнт чистого стабільного фінансування), жорсткіших вимог до внутрішніх практик управління ліквідністю банків.	Подовження строковості фондування, усунення розривів строковості між активами й пасивами, формування запасу ліквідності шляхом тримання більшої частки активів у високоліквідних складових.
Значний рівень доларизації банківського сектору	Запровадження додаткових ваг ризику для валютних активів, жорсткіших вимог до оцінювання кредитного ризику за кредитами в іноземній валюті, розроблення рекомендацій банкам для зниження частки валютних кредитів у портфелях.	Зниження валютного ризику для банків та їхніх клієнтів.
Висока частка державного капіталу у банківському секторі	Активний моніторинг виконання стратегій розвитку держбанків, спрямованих на усунення наявних проблем, встановлення буферів системної важливості та системного ризику, формування вимог щодо посилення управління ризиками.	Зниження частки державного капіталу у банківському секторі, посилення конкуренції, підвищення операційної та фінансової ефективності держбанків.
Перетікання активів та операцій до небанківського фінансового сектору	Розбудова системи мікро- та макропруденційного нагляду за небанківським фінансовим сектором після ухвалення закону про консолідацію наглядових функцій (так званого Закону про спліт).	Звуження каналів регуляторного арбітражу у фінансовому секторі, якісніше регулювання та забезпечення вищої стійкості небанківських фінансових установ.
Висока концентрація кредитних ризиків	Контроль за виконанням програм скорочення пов'язаного кредитування, вжиття заходів впливу в разі порушення графіків виконання програм, встановлення жорсткіших правил розрахунку достатності регулятивного капіталу для банків, що порушують нормативи пов'язаного кредитування.	Досягнення помірних обсягів кредитів, наданих пов'язаним із банком особам, підвищення якості кредитного портфеля.
Висока частка непрацюючих кредитів	Окремою постановою зобов'язання банків вибудувати ефективну внутрішню систему роботи з непрацюючими активами, розробити рекомендації щодо роботи з непрацюючими кредитами.	Очищення балансів банків від проблемних кредитів, побудова систем моніторингу стану кредитного портфеля.

Джерело: складено на основі джерела [4]

знизити ймовірність їх реалізації. Таким чином, вона підвищує стійкість економіки та банківської системи. Загалом макропруденційна політика повинна враховувати національні особливості фінансової системи, щоб обрані інструменти були дієвими та сприяли досягненню цілей.

Висновки. Як бачимо, фінансова стабільність – це індикатор довіри як до окремого банку, так і до системи загалом із боку інвесторів, вкладників, партнерів та кредиторів. Нестабільна банківська система не може ефективно функціонувати, задовольняти потреби клієнтів та держави. В умовах кризи саме фінансова стабільність банків зазнає найбільшого удару, тому необхідність забезпечення макроекономічної та фінансової стабільності в Україні актуалізує завдання посилення пруденційної складової регулювання банківської системи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кудин С., Гурська М. Макропруденційна політика як засіб підтримання фінансової безпеки держави. *Ефективна економіка*. 2019. № 7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2019/34.pdf (дата звернення: 24.01.2020).
2. Міщенко С. Поєднання функцій стратегічного розвитку та антикризового управління в діяльності центральних банків. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 2. С. 266–272.
3. Сенищ П. Сучасна державна політика антикризового регулювання розвитку банківського сектора економіки України. *Економічний дискурс*. 2016. Вип. 4. С. 129–136.
4. Стратегія макропруденційної політики / Національний банк України. URL: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=83019081> (дата звернення: 24.01.2020).
5. Чік М. Організація та регулювання внутрішнього аудиту у банківських установах. *Ефективна економіка*. 2018. № 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/97.pdf (дата звернення: 23.01.2020).

REFERENCES:

1. Kudyn S., Hurska M. (2019). Orhanizatsiya ta rehulyuvannya vnutrishnoho audytu u bankivskykh ustanovakh [Organization and regulation of internal audit in banking institutions]. *Efektivna ekonomika* [Effective Economics]. (electronic journal). Vol. 7. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2019/34.pdf (accessed: 24 January 2020).
2. Mishchenko S. (2016). Poyednannya funktsiy stratehichnoho rozvytku ta antykrizovoho upravlinnya v diyalnosti tsentralnykh bankiv [Combining the functions of strategic development and crisis management in the activities of central banks]. *Aktualni problemy ekonomiky* [Current problems of the economy]. Vol. 2, pp. 266–272.
3. Senyshch P. (2016). Suchasna derzhavna polityka antykrizovoho rehulyuvannya rozvytku bankivskoho sektora ekonomiky Ukrainy [Modern state policy of anti-crisis regulation of the development of the banking sector of the Ukrainian economy]. *Ekonomichnyy dyskurs* [Economic discourse]. Vol. 4, pp. 129–136.
4. Stratehiya makroprudentsiynoyi polityky [Macroprudential policy strategy]. *Natsionalnyy bank Ukrainy* [National Bank of Ukraine]. URL: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=83019081> (accessed: 24 January 2020).
5. Chik M. (2018). Orhanizatsiya ta rehulyuvannya vnutrishnoho audytu u bankivskykh ustanovakh [Macroprudential policy as a means of maintaining the financial security of the state]. *Effective Economics*, № 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/97.pdf (accessed: 23 January 2020).